

زن در رسانه

نگاره: media

در آستانه میلاد حضرت زهرا (س) و روز زن هستیم. جایگاه زن در فرهنگ‌ها و جوامع مختلف از مهم‌ترین بحث‌های امروز پس از سپری شدن روزگار سنت‌گرای و سنت پرستی است. از ثمرات مدرنیته یکی همین تغییر در نگاه به زن و نقش او در اجتماع انسانی است که در قالب جنبش فعالان حقوق زن یا فمینیسم بروز پیدا کرده است. نکته‌ایست که برخلاف تصور رایج در کشور ما - و نه در جهان - فمینیسم واژه‌ای که معنای واحدی داشته باشد نیست. فمینیسم مجموعه اصول و قواعدی ثابت و لایتغیر نیست. فمینیسم مانیفستی مشخص با مواد و تبصره‌های دقیق در رابطه با حقوق زن نیست. بر این اساس مخالفت یا موافقت با آن هر دو بدون شناخت درست آن ناشی از جهل است و سطحی‌نگری و عدم تعمق.

فمینیسم چیست؟ تنها زمانی می‌توان به این پرسش پاسخ داد که با نگاهی تاریخی و با در نظر گرفتن موج‌های اول، دوم و سوم فمینیسم و نیز رویکردهای مختلف به آن در صدد پاسخگویی به این سوال برآیم نه فقط با در نظر گرفتن یکی از مکاتب فمینیستی و اطلاع‌آموزهای آن به کلیت جریان فمینیسم. معرفی و تشریح این جریان‌های مختلف فمینیستی در حوصله این نوشتار نیست. در این مورد خواننده محترم را ارجاع می‌دهیم به کتاب «چیستی فمینیسم» یا این شناسه: چیستی فمینیسم، درآمدی بر نظریه فمینیستی، کریس بیسلی، ترجمه محمدرضا زمردی، تهران، روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۵. در اینجا نخست بسنده می‌کنیم به ذکر بخشی از این کتاب که اشاره به جریان پست مدرن در اندیشه فمینیستی دارد و در آن به خوبی اطلاق آموزه‌های فمینیستی مدرن به چالش کشیده شده است و در ادامه نیز بخش دیگری از کتاب را پایان بخش بحث قرار می‌دهیم. در صفحه ۱۳۰ کتاب می‌خوانیم:

«فمینیست‌های متأثر از اندیشه پست مدرن پیشنهاد می‌کنند که باید انگارش‌های جهانشمول گرا را درون اندیشه فمینیستی همچون هرکجای دیگر بر ملا ساخت... برداشت‌های کاملاً یگانه از قدرت و سوره‌های قدرت در فمینیسم به طرز خطرناکی اقتدارگرایانه تلقی می‌شود، چراکه آنها به سرکوب یا حذف این امکان مبادرت می‌ورزند که ستم برای تمام زنان یکسان نیست و تمام زنان همسان نیستند. بدین قرار، داعیه فمینیست‌های پست مدرن این است که انگارش‌های جهانشمول گرا ممکن است به طور کتابی به تکرار خود رویه‌های ست‌مگرانه‌ای منجر شود که فمینیسم امید از میان برداشتن آنها را دارد.»

مراکز «انگارش‌های جهانشمول گرا» در پاراگراف بالا بی‌توجهی فمینیست‌های لیبرال، رادیکال، مارکسیست و... به تفاوت‌های میان زنان و در نتیجه صدور احکامی است کلی که همه زنان را در پذیرش نوع واحدی از «ستم» مشترک فرض می‌کنند. در واقع فمینیسم پست مدرن به دنبال آشکار ساختن آن بخش از آموزه‌های فمینیستی گذشته است که خود پیش از هر نظریه مخالفی خود را نقض می‌کنند و در نتیجه بیش از آن که مدافع حقوق زن باشند خود تبدیل به یکی از مهم‌ترین عوامل نقض حقوق و آزادی‌های او خواهند شد.

غرض از ذکر این مقدمه بیان این مهم بود که مساله حقوق زن مساله ساده‌ای نیست که با یک‌سری تعلیمات مقطعی و ابطال‌پذیر فلسفی یا علمی بتوان به آن دست یافت. می‌بایست زن را آن‌طور که هست - نه آن‌طور که می‌خواهیم - بشناسیم و بر همان اساس، نظام حقوقی وی را تنظیم نموده و در رسانه‌های جمعی که مهم‌ترین آن رسانه ملی است مورد توجه قرار دهیم.

اما نمود این جنبش در برنامه‌های سیما چیست؟ به زبان ساده می‌توان انتقاداتی این چنین را مطرح نمود. اینکه چرا زنان در سریال‌های تلویزیونی عموماً یا حتی بعضاً در حال سبزی پاک کردن،

آشپزی و حرف‌های خاله زنکی نشان داده می‌شوند؟ چرا زنان همپای مردان در فعالیت‌های اجتماعی حضور ندارند و در خصوص ایشان شاهد تبعیض آشکار جنسیتی هستیم؟ چرا از زن استفاده ابزاری می‌شود و فیلم‌ها پایه جذابیت خود را بر روابط عشقی سطحی که ادامه همان نگاه مصرفی و نازل به جنس زن است استوار ساخته‌اند؟ چرا قهرمان‌ها غالباً مرد هستند و نه زن؟ چرا به صورت آشکاری زن در فیلم‌ها شخصیتی منفعل دارد و حال آن‌که مرد اینچنین نیست؟ پاسخ این پرسش‌ها چیست؟ جوابی که در مرحله نخست به ذهن می‌رسد این است که دلیل این تبعیض‌ها عرف سنتی جامعه ماست و نگاه سنتی این اجتماع به زن. اما آیا همه چیز همین است؟ آیا این همان اشتباهی نیست که در تفکر فمینیستی مدرن هم رخ داد و بعدها فمینیست‌های پست مدرن از آن پرده برداشتند؟ بیشتر در قاب کوچک شنبه ۲۵ آبان ۸۷ نوشته‌ای با عنوان «زنان و سریال خانوادگی» همین موضوع را در جوامع غربی مورد بررسی قرار دادیم و دیدیم که نظیر همین انتقادات به برنامه‌سازی تلویزیونی در جوامع مدرن و به اصطلاح پیشرفته نیز وجود دارد. پس نمی‌توان صرفاً با حمله به عرف و سنت درست یا غلط، پرونده حقوق زن در رسانه را بست و مدعی دستیابی به راه حل آن شد. مساله ریشه‌دارتر از این تصورات بدوی و ابتدایی است. پیچیدگی این بحث برمی‌گردد به پیچیدگی شناخت انسان. به پیچیدگی تفاوت‌های فردی زنان در جوامع مختلف که خود پیش از هر چیز راه را بر تدوین قوانین ثابتی برای حقوق و نیازهای آنان می‌بندد. بر این اساس حتی خود انتقاداتی هم که به نقض حقوق زن در سیما مطرح می‌شود بسیاری اوقات مورد خدشه واقع خواهد شد و لذا خواهیم دید که ناچاریم ریشه بحث را عقب تر ببریم و ببینیم اصلاً رابطه این نقدها و اعتراضات با شناخت زن و به دنبال آن شناخت حقوق زن چیست؟ آیا یک مرد یا یک زن یا نه گروهی کثیر از مردان یا گروهی کثیر از زنان این اجازه را دارند که خواست‌ها و مطالبات خود را خواست‌ها و مطالبات همه زنان بدانند یا بنا به رهیافت فمینیست‌های پسامدرن نمی‌بایست از تفاوت‌ها غفلت نمود و به انگارش‌های جهانشمول‌گرا قائل شد؟ آیا حقوق زن تنها حقوق آن دسته از زنان است که روحيات فعال اجتماعی دارند و دوست دارند همپای مردان یا حتی فراتر از آنان در اندیشه، سیاست، اقتصاد و امور اجتماعی حضور داشته باشند؟ آیا می‌توان با نگاهی مدرنیستی به زن و نیازهای او بخش قابل توجهی از زنان را تحقیر و نیازهایشان را کوچک و بی‌مقدار شمرد؟ این تمایزی است که فمینیست‌های پسامدرن به خوبی به آن متوجه بوده‌اند و بر اساس آن، مرزبندی‌های مرسوم و به غلط، درست پنداشته شده گذشته را زیر سوال برده‌اند.

خلاصه‌ایکه شناخت زن، نیازها، مطالبات و حقوق او و به دنبال آن تصویر درستی از وی در رسانه‌های عمومی از جمله صدا و سیما مستلزم اجتناب از دوگانگی‌های مطلق، برداشت‌های یکسویه و باید‌ها و نبایدهای انحصارطلبانه سنتی و مدرن، هر دو است. اما آیا درست، رهیافت‌های پسامدرنیست‌هاست؟ نه‌اینچنین هم نیست. سخن را با نقل پاراگراف دیگری از صفحه ۱۳۳ کتاب «چیستی فمینیسم» در نقد فمینیسم پست مدرن به پایان می‌بریم:

«فمینیست‌های پست مدرن همواره نمی‌توانند یک موضع «نظری محض» اتخاذ کنند. یعنی نمی‌توان بصیرت‌های پست مدرن (همچون نقد جهانشمول‌گرایی) را مطلق تلقی کرد. افزون بر این، خود پست مدرنیسم را نمی‌توان به مثابه نقی کامل مدرنیسم و گرایش‌ات انسان‌گرایانه‌اش تلقی کرد، اما می‌توان آن را به منزله ابزاری برای به پرسش کشیدن آنها به شمار آورد.»

آزاد جعفری

شنبه

گمگشته - شبکه ۱ - ۱۰/۰۰
 دوران کهن - شبکه ۴ - ۱۱/۳۰
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ (تکرار) - ۱۳/۲۰
 ترمه - شبکه ۲ (تکرار) - ۱۴/۰۰
 پس از سال‌ها - شبکه ۳ (تکرار) - ۱۴/۳۰
 سایه تنهایی - شبکه ۱ (تکرار) - ۱۵/۱۰
 لطفاً دور نزنیم - شبکه ۵ (تکرار) - ۱۹/۰۰
 افسانه جومونگ - شبکه ۳ - ۲۰/۱۵
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۲۰/۳۰
 افسران پلیس - شبکه ۲ - ۲۱/۱۵
 سینما ۵ - شبکه ۵ - ۲۱/۴۵
 سایه تنهایی - شبکه ۱ - ۲۲/۱۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۲ (تکرار) - ۲۳/۳۰
 وکیل - شبکه ۵ - ۰۰/۴۰
 طلسم شدگان - شبکه ۱ - ۱۷/۰۰
 پاتوق - شبکه ۱ - ۳/۱۰

یکشنبه

گمگشته - شبکه ۱ - ۱۰/۰۰
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۱۳/۲۰
 افسران پلیس - شبکه ۲ (تکرار) - ۱۴/۰۰
 افسانه جومونگ - شبکه ۳ - ۱۴/۰۰
 سایه تنهایی - شبکه ۱ (تکرار) - ۱۵/۱۰
 روزهای زیبا - شبکه ۵ - ۱۹/۰۰
 پس از سال‌ها - شبکه ۳ - ۲۰/۱۵
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۲۰/۳۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۴ - ۲۱/۰۰
 مسافر زمان - شبکه ۲ - ۲۱/۱۵
 دایره جنایی - شبکه ۱ - ۲۲/۱۰
 هشدار برای کبری - ۱۱ - شبکه ۵ - ۲۳/۰۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۲ - ۲۳/۳۰
 وکیل - شبکه ۵ - ۰۰/۴۰
 طلسم شدگان - شبکه ۱ - ۱۷/۰۰
 پاتوق - شبکه ۱ - ۳/۱۰

دوشنبه

گمگشته - شبکه ۱ - ۱۰/۰۰
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۱۳/۲۰
 مسافر زمان - شبکه ۲ - ۱۴/۰۰
 پس از سال‌ها - شبکه ۳ (تکرار) - ۱۴/۳۰
 دایره جنایی - شبکه ۱ (تکرار) - ۱۵/۱۰
 رز و ول - شبکه ۵ - ۱۹/۰۰
 کلید اسرار - شبکه ۳ - ۲۰/۱۵
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۲۰/۳۰
 تله تئاتر - شبکه ۴ - ۲۱/۰۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۲ - ۲۱/۱۵
 سایه تنهایی - شبکه ۱ - ۲۲/۱۰
 پشت برج سفید - شبکه ۵ - ۲۳/۰۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۲ - ۲۳/۳۰
 وکیل - شبکه ۵ - ۰۰/۴۰
 طلسم شدگان - شبکه ۱ - ۱۷/۰۰
 پاتوق - شبکه ۱ - ۳/۱۰

سه شنبه

گمگشته - شبکه ۱ - ۱۰/۰۰
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۱۳/۲۰
 مسافر زمان - شبکه ۲ - ۱۴/۰۰
 کلید اسرار - شبکه ۳ (تکرار) - ۱۴/۳۰
 سایه تنهایی - شبکه ۱ (تکرار) - ۱۵/۱۰
 پلیس دریایی - شبکه ۵ - ۱۹/۰۰

چهارشنبه

گمگشته - شبکه ۱ - ۱۰/۰۰
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۱۳/۲۰
 پس از سال‌ها - شبکه ۳ (تکرار) - ۱۳/۳۰
 شب مهتاب - شبکه ۲ (تکرار) - ۱۴/۰۰
 پرستاران - شبکه ۱ (تکرار) - ۱۵/۱۰
 رز و ول - شبکه ۵ - ۱۹/۰۰
 داستانی - شبکه ۳ - ۲۰/۱۵
 همه بچه‌های من - شبکه ۱ - ۲۰/۳۰
 ژان مولن - شبکه ۲ - ۲۱/۱۵
 سینما ۵ - شبکه ۵ - ۲۲/۰۰
 سایه تنهایی - شبکه ۱ - ۲۲/۱۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۲ - ۲۳/۳۰
 وکیل - شبکه ۵ - ۰۰/۴۰
 طلسم شدگان - شبکه ۱ - ۱۷/۰۰
 پاتوق - شبکه ۱ - ۳/۱۰

پنجشنبه

گمگشته - شبکه ۱ - ۱۰/۰۰
 همه بچه‌های من - شبکه ۳ (تکرار) - ۱۳/۳۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۵ - ۱۳/۳۰
 ژان مولن - شبکه ۲ (تکرار) - ۱۴/۰۰
 سایه تنهایی - شبکه ۱ (تکرار) - ۱۵/۱۰
 هشدار برای کبری - ۱۱ - شبکه ۵ - ۱۹/۰۰
 پس از سال‌ها - شبکه ۳ - ۲۰/۱۵
 تله تئاتر - شبکه ۴ - ۲۱/۰۰
 مسافر زمان - شبکه ۲ - ۲۱/۱۵
 سینما یک - شبکه ۱ - ۲۲/۱۰
 پلیس دریایی - شبکه ۵ - ۲۳/۰۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۲ - ۲۳/۳۰
 سینما ۵ - شبکه ۵ (تکرار) - ۰۰/۴۰
 طلسم شدگان - شبکه ۱ - ۱۷/۰۰
 پاتوق - شبکه ۱ - ۳/۱۰

جمعه

گمگشته - شبکه ۱ - ۱۰/۰۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۳ - ۱۱/۰۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۵ - ۱۳/۳۰
 پس از سال‌ها - شبکه ۳ - ۱۳/۳۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۱ - ۱۶/۰۰
 فیلم سینمایی - شبکه ۲ - ۱۷/۳۰
 پشت برج سفید - شبکه ۵ - ۱۹/۰۰
 پس از سال‌ها - شبکه ۳ - ۲۰/۱۵
 سینما ۴ - شبکه ۴ - ۲۰/۳۰
 ترمه - شبکه ۲ - ۲۱/۰۰
 سایه تنهایی - شبکه ۱ - ۲۲/۱۰
 روزهای زیبا - شبکه ۵ - ۲۳/۰۰
 وکیل - شبکه ۵ - ۰۰/۴۰
 طلسم شدگان - شبکه ۱ - ۱۷/۰۰
 پاتوق - شبکه ۱ - ۳/۱۰